

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію **Козик Дар'ї Сергіївни**

«Вокально-хорова творчість Франка Мартена як феномен виконавської практики» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» (галузь знань 02 «Культура і мистецтво»)

Актуальність обраної теми дослідження не викликає сумнівів, адже ім'я швейцарського композитора Франка Мартена – одного з найбільших представників західноєвропейської музики ХХ століття, автора численних творів, що здобули широке визнання у світі, мало відоме в Україні, втім як і музичне мистецтво Швейцарії, яке ми здебільшого асоціюємо із альпійськими йодлями (проте їх-то ми і не почуємо у Ф. Мартена). Сьогодні доступний досвід сприйняття музики композитора у численних виконавських версіях, аудіо- та відеозаписах позиціонує його авторський доробок як модерний і самобутній. З 2017 року його твори звучать на українських музичних сценах (про це зокрема більш детально йдеться у підрозділі 2.2.1. дисертації).

Серед різножанрової спадщини композитора Дар'я Сергіївна Козик обирає вокально-хоровий сегмент, що осмислюється у дисертації як показовий для стильової еволюції автора. Характеризуючи кожний етап становлення і розвитку творчої особистості митця, дисертантка встановлює власні, відмінні від існуючих у біографічній літературі їх хронологічні рамки (с. 28). У творчості композитора вона виділяє дві жанрово-стилістичні сфери: одна з яких утворюється жанрами інструментальної музики, що демонструють тяжіння композитора до «тонально забарвленої додекафонії», інша – утворюється низкою вокально-хорових творів, у яких втілена «відданість неокласицизму». Саме ця друга сфера і потрапляє у фокус уваги української дослідниці. У результаті до вітчизняного наукового обігу вводяться ретельно опрацьовані такі масштабні композиції Ф. Мартена, як Меса для подвійного хору *a cappella*, ораторія-опера «Чарівне зілля», опера «Буря».

Опрацьовуючи широке коло наукових джерел, у тому числі праці A. Cotbellari, R. Jr. Glasmann, C. King, Z. Maldjieva, J. Pak, A. Perroux, C. Poon, J. Robison, D. Roehl, J. Tupper, L. Tchoi, B. Vantine, дисертантка у процесі вивчення музичного матеріалу вдало застосовує вітчизняні методологічні підходи, насамперед, розроблені у царині харківської школи інтерпретології. Це дозволяє представити постать Ф. Мартена у багатоаспектному висвітленні.

Як музикант практик, дисертантка високо оцінює композиторську майстерність Ф. Мартена, досконалий технічний рівень його вокального, хорового, оркестрового письма, наголошуючи на властивих композитору

«пошуках синтезу традиційного й нового», старовинного і актуального, високого, елітарного і масового. Узагальнюючи принципи стильового мислення майстра, дисертантка вдається до різновекторної інтерпретації його музичної мови, яка постійно оновлювалася, апелюючи до різних прошарків звукового універсуму як музичної історії, так і сучасності.

Пошук ключа до виконавського прочитання вокально-хорових творів такої стильової строкатості, що межує з *«анонімністю»* привели дослідницю до ідеї розглянути паралельно відповідну виконавську практику, застосувавши методологію компаративістських досліджень. Композиторські тексти Дар'я Сергіївна Козик вивчає в їх контекстуальності – *«виконавському бутті в певному хронотоні»*.

Вибір комплексної методології дослідження дозволив розкрити феномен композиторського стилю Ф. Мартена у контексті західноєвропейського музичного мистецтва ХХ століття крізь виконавські артефакти мистецької практики цього періоду. Таке інтегральне бачення конкретного музичного феномену визначило наукову новизну дослідження Дар'ї Сергіївни Козик, яка вперше обґрунтувала унікальність і значущість творчої спадщини Ф. Мартена, запропонувавши системний аналіз його видатних вокально-хорових творів як актуального простору для сучасної музично-виконавської активності.

Дисертантка встановила засадничі принципи стилю композитора на різних етапах його еволюції, виявила алгоритм роботи диригента-хормейстера із його партитурами. Зосереджуючись на деталях нотного тексту, таких, наприклад, як побудова вокальної мелодики, дослідниця вказує на властиву мартенівському мелосу індивідуальну стилістику, яка серед іншого полягає у *«продлонгації коротких мотивів як провідний принцип мелодичного мислення композитора, що додає звучанню позачасового відтінку, певної міфологічності»*. У самому *«конструюванні теми малих інтервалів, зокрема секунд та терцій»*, *«численних оспівуваннях окремих тонів як основного типу мелодичного розвитку, що обумовлює саморозвиток мелодії»* вгадується захоплення композитора мистецтвом грегоріанського співу. Водночас активізація мелодійного руху за рахунок секвенцій, *«збільшення інтервалів у кульмінаційних зонах»* дозволяє атрибутувати у музиці композитора пізньоромантичні тенденції, які через хроматизацію мелодичної лінії асоціюються із додекафонним письмом.

Висновки дослідження – ґрунтовні і переконливі – містять відповіді на всі поставлені завдання. Запропоновані Дар'єю Сергіївною Козик теоретичні положення послідовно і логічно вкладаються в оригінальну авторську концепцію, яка загалом не викликає заперечень.

Зауваження для дискусійної частини мають характер побажань і у певному сенсі спрямовані на поглиблення тих ідей, які чітко і впевнено декларовані у дисертації. Так, наприклад, варто було б обґрунтувати вибір аналітичного матеріалу – тих трьох опусів, які з такою ретельною вичерпаністю охарактеризовані у тексті. Зрозуміло, що дисертантка зупинялася на показових для стильової еволюції композитора творах, але без визначення їх особливого місця серед інших оперних і вокально-хорових партитур усвідомити доцільність зосередження саме на цих композиціях майстра доволі складно – або це є найбільш популярна та виконувана музика, або найбільш вартісна, символічно знакова чи новітня, оригінальна тощо. Про все це так чи інакше йдеться у аналітичних частинах дослідження, але подане в розпорошеному вигляді, не сприймається як свідомо вмотивована позиція.

Також дисертантка, на жаль, не скористалася нагодою більш поглиблено висвітлити доленосне знайомство Франка Мартена з Емілем Жак-Далькросом – засновником унікальної системи музично-ритмічного виховання, яке покладене сьогодні у західних університетах в основу пластичної інтерпретації музики як нової візуальної форми її вираження. У дисертації побіжно згадується і присвячена швейцарському педагогу монографія Ф. Мартена *«L'Homme. Le Compositeur. Le createur de la Rythmique»* («Людина. Композитор. Творець Ритміки») (с.25), і спільність («суголосність») їх підходів до ритміки (с.26), їх тривала співпраця (с.30), але у конкретних музичних прикладах цей взаємозв'язок не простежується, хоч у випадку з Аріелем в опері «Буря» асоціація з ідеями Жак-Далькроса очевидна. Так, у «масштабній сцені танців Аріеля», де «важко визначити їх жанрове походження» (с.158), натомість легко впізнається далькросівський дух пластичної і музичної імпровізації. Можливо, цей образ міг би стати ключовим і для вияву не поміченої дисертанткою автобіографічності у музичному витлумаченні алегоричного шекспірівського сюжету: хіба оперний маг Просперо не постає як автопортрет самого композитора і хіба у цьому персонажі не втілені схожі екзистенційні проблеми, з якими увійшов у свій пізній період Ф. Мартен.

На останок зверну увагу дослідниці на поодинокі текстові повтори, що зустрічаються у дисертаційному викладі, вони стосуються нагадування інформації, яка вже була повідомлена раніше (як приклад, див.: підрозділи 1.1 і 1.2), крім того порадила б винести у додаток таблицю на с. 144-145, залишивши у тексті констатацію відмінності літературного першоджерела і лібрето «Бурі».

Підсумовуючи, зазначу, що дисертація **Дар'ї Сергіївни Козик «Вокально-хорова творчість Франка Мартена як феномен виконавської**

практики» сприяє розширенню горизонтів українського музикознавства за рахунок впровадження нової дискурсивної формації, де стильова музично-теоретична аналітика постає у царині вокально-хорового виконавства, дозволяючи репрезентувати творчу спадщину видатного композитора ХХ століття у її актуальному звуковому бутті. Висловлені зауваження і побажання не впливають на позитивний висновок щодо відповідності даної дисертаційної праці кваліфікаційним вимогам пунктів 5–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ № 44 від 12 січня 2022 р., а також затвердженим наказом МОН від 12 січня 2017 року «Вимогам до оформлення дисертації», оскільки дисертація є самостійним завершеним оригінальним дослідженням, яке виконане на належному рівні і з відповідною попередньою апробацією отриманих результатів у формі чотирьох одноосібних статей, опублікованих у фахових вітчизняних виданнях та фаховому часописі, що виходить друком за межами України, а також виступів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Авторка дотрималася принципів академічної доброчесності, що засвідчено звітом перевірки тексту засобами комплексного онлайн-сервісу Unichек. Список використаних джерел вміщує 192 позиції, з них - майже половину позицій займають назви латиною. Дисертаційний текст вміщує низку інформаційних та ілюстративних додатків, які значно збагачують уявлення про біографічний і історико-культурний контексти Присутності музики Франка Мартена у сучасному світі.

Отже, авторка дисертації **Дар'я Сергіївна Козик** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» (галузь знань 02 «Культура і мистецтво»).

Доктор мистецтвознавства, професор,
завідувачка кафедрою історії української
та зарубіжної музики Харківського
національного університету мистецтв
імені І. П. Котляревського

І.С. Драч